

החדש יתקדש והקדוש יתחדש

מדברי כנסת-היסוד של "התנועה ליהדות של תורה"

(א' וב' דחה"מ פסח תשכ"ו, 1966.4.7-6)

ומסביב לו

בת-קול, ביטאונם של הסטודנטים באוניברסיטת בר-אילן, פרסם בגיליון 9-10 שלו (24/5) שורה של ראיונות בקשר עם ייסוד התנועה: עם שניים ממנהיגיה (פרופ' אורבך ופרופ' דה-פריס), עם שניים משולליה (חבר-הכנסת יצחק רפאל והרב משה צבי גריה) ועם אחד העומד מן הצד (פרופ' ישעיה ליבוביץ, המתנגד מבחינה עקרונית לכמה מהנחותינו, אבל מגלה בכל זאת אהדת-מה למניעינו ולעמדותינו). ניתן קודם משפטים אחדים מתוך המבוא של עורך ה'סימפוזיון', אריאל רוזן-צבי:

1 על ניסוח זה אחראי מחבר המאמר בלבד. אין 'התנועה ליהדות של תורה' מהפשת הקלות, אלא דרך התורה לאמיתה, יהא זה לחומרא או לקולא.

הדים ותגובות

עד שלא באה לעולם 'התנועה ליהדות של תורה', מלאה 'הארץ' נאומים ומכתבים למערכת על: 'הצורך ב...'. ועל: 'הנחיצות של...'. וכיוצא באלה, שורות המשמשות את מצפוננו של האדם, על-מנת שיוכל לשוב ממכבש הדפוס אל הלישנא דשגרא שלו. משקמה, עמדה מתנוודדת על רגליה והכריזה על עצמה, מיד רבו העוררים והתמהים על בריאה חדשה או, לדבריהם, ספק חדשה זו... לאחר שתזינו באותה התכתשות-רבת, ולאחר שהגיעו אלינו הדיה בשברי מאמרים, שלקטנו מארבע כנפות עיתוני המדינה, יצאנו לבחון את מהותה של התנועה ואת הבעיות הרוחניות, שהעמידו אותה על רגליה... בהפגישה את חמשת האישים הנ"ל, המשקפים השקפות שונות ודרכי התייחסות אחרות לבעיה, צועדת מערכת 'בת-קול' צעד ראשון לקראת דיונים, שיעמדו בסימן 'שותפות של מחפשים'.

והנה חלק מן התשובות של הרב נריה:

... הבה נדבר תחילה על המושג 'כפייה דתית' ותוכנו. זהו מושג שלילי, שאין לו כל שייכות לשטת, שאליו הועבר. במושג היסטורי זה השתמשו לגבי כובשים זרים, אשר הטילו את דת הלאום הכובש על הלאום הנכבש. ביטוי זה היה נכון, אילו היו מנסים, למשל, להטיל את דת ישראל על דרוזים. להטיל את הדת היהודית על יהודים, האם זה תוכנו של המושג 'כפייה דתית'?

עצם כפייה דתית בין יהודים היא לגיטימית, כשם שבכל משפחה אין עוררין, שהאב יכול לכפות חינוך על ילדיו, או שמדינה יכולה לכפות חוקים כלכליים ומוסריים על אזרחיה.

גם אם אין אנו ששים לקראת 'כפייה', שהרי מוטב, שהדברים יגיעו על-ידי רצון, אך כדרך חינוך להמונים הוכיחה את עצמה דרך הכוח. כדי לשמור על דבר יקר — ובעבורנו שלושת אלפי שנות היסטוריה של תורה ומצוות אינם דבר של מה-בכך — יש צורך בכפייה. מן הכפייה מגיעים בסופו של דבר לרצון.

.....

לא הרגשתי, שנים רבות קודם לכן, לפני שהוחקו חוקים דתיים בכנסת, לפני שהייתה בכלל כנסת, שהציבור הדתי היה אהוד ומקובל בציבור... ואין הבדל, אם זה מאבק על חוק או חינוך, תמיד היינו מבודדים...
בת קול: האם אין הרב סבור, שהקיפאון, שהשתרר בשטח ההלכה, מרחיק את העם מן התורה?

הרב נריה: זוהי אחת העלילות והביטויים הדמגוגיים, שמשתמשים בהם נגד הציבור הדתי. אף פעם לא היה קיפאון בשטח זה ועדות לכך כל ספרי ההלכה. אין שום קיפאון...

אין שום בסיס לדברי אנשי התנועה ליהדות של תורה. כל כוונתם היא רק להיתרים חילוניים¹. בשום אופן אין קיפאון...

... אותם אנשי יהדות של תורה חיפשו פשרה בין השקפת עולמם האירופאית לבין היהדות, כאן באה התנגשות. הקריאות לחידוש ההלכה אינן נשמעות מפי אלה,

1 לא עלה בידינו להבין, למה הרב נריה מתכוון בביטוי 'היתרים חילוניים'. עוד פחות מובן לנו, מאין שאב, ש'כל כוונתנו להיתרים'!

מתוך העיתונות

שקיבלו חינוך בעולם ההלכה, אלא מפי אלה, שהשקפותיהם יונקות מעולם אחר. אני מבין לרוחם, אך איני יכול לעזור להם.

ב ת ק ו ל : הרב נריה, מה דעתך על התנועה ליהדות של תורה?

ה ר ב נ ר י ה : לדעתי, זו תנועה, שהבאים אליה באים מתוך כך, שרוצים להצדיק את עצמם, משום שאין הווייתם ספוגה תורה. מבחינה זאת יש לצפות, שיצטרפו אליהם אנשים נוספים, אבל בסופו של דבר היא מבוססת על תביעות, שחלקן חסר יסוד.

ולבסוף, מתוך הראיון של פרופ' ליבוביץ :

התנועה הזאת, שיש בה מספר אנשים טובים מאוד, ואני דן עליה רק על-יסוד הופעותיה הפומביות, מתכוונת: א) למציאת דרך לדו-קיום בין הציבור הדתי ובין הציבור החילוני, ו-ב) תיקון של מוסדות. עמדותי היא אחרת לגמרי, ואני רואה את הדברים על מישור אחר. ראשית — תיקון מוסדות הוא בלתי-אפשרי, מפני שהמוסדות הם חלק של משטר טוטאלי, אשר, כל זמן שמכירים בו, שום דבר לא ניתן לתיקון במסגרתו. אי-אפשר לתקן את הרבנות העלובה הזאת ואת המועצות הדתיות המבישות, כל זמן שהדת קיימת ומוסיפה להתקיים כאחד השירותים של רשות חילונית. אני אפילו רואה דבר זה כדבר מזיק, שאנשים דתיים יבזבזו כוחות לתקן את הרבנות מטעם רשות חילונית. אם להשתמש במונחים הריפיים מאוד, הרי זה דומה לבדיקת כשרות הסכין לצורך נחירת חזירים. . . .

העניין של דו-קיום הוא מסופק בעיניי ואפילו פסול בעיניי, משום שמשמעותו היא, שמכירים כערך עליון וכקריטריון לכל המעשים נתון פוליטי-לאומי-ממלכתי, והוא האחדות של העם ואחדות המדינה, ובוזה הופכת התורה למכשיר וכלי לצורכי המדינה ולצורכי האומה. התורה ככלי לצורכי האומה איננה בכלל תורה, ומלבד זאת היא גם לא יעילה לדבר. אחדות האומה ברגע זה בכלל איננה קיימת. מדינת ישראל ברגע זה איננה מדינת העם היהודי מבחינת תודעתה המתגלמת במציאות, ופרשת היחסים עם גרמניה תוכיח, שהמדינה הזאת איננה רואה עצמה כמדינת העם היהודי. יוצא, שכל עניין הדו-קיום הוא עניין פוליטי-ממלכתי והעלאת האינטרסים של המדינה לרמת ערך עליון, אשר יש לתאם לו את הדת. וזו, כמובן, גישה פשיסטית מובהקת, שהמדינה, קיום המדינה ותיקונה, אלה ערכים עליונים. תפישה זו היא המהות של פשיזם. ודבר זה צריך להיאמר דווקא, כיוון שאף אחד מן האנשים האומרים דברים אלה איננו חולם אפילו, שתפישתו היא פשיסטית. אפילו אילו המדובר היה בעם ישראל, והיה נאמר, שהיהדות הדתית חייבת לנקוט בקו מסוים של פעולה וחשיבה התואם את האינטרסים של אחדות האומה וכו', גם אז הדבר היה פסול, כיוון שגם עם ישראל איננו ערך עליון, אלא ערך אנושי, וזה ההבדל בין תפישה דתית לתפישה אנתרופוצנטרית-הומניסטית. שום דבר איננו ערך עליון, אפילו חיי האדם, ולא קיומו של עם ישראל, אלא עבודת ה' היא הערך העליון, ולא תיתכן תנועה דתית, שנקודת מוצאה הוא אחר. ואם נקודת מוצאה אחר, אז זו אינה תנועה דתית, אלא שוב זה הופך לעניין של תכסיס דתי, שיכול להיות טוב מאוד מבחינת התכסיס. אבל אז זה ריק מכל משמעות של תנועה דתית.

.....

... ולכן אני מוצא פגם חמור מאוד באותה הופעה של 'התנועה ליהדות של תורה' הפותחת בזה, שההופעה של היהדות הדתית בשנים אחרונות וקו המדיניות שנקטה בו וכו' עוררו התנגדות ושנאה בין חלקי העם. זו איננה נקודת מוצא לתנועה. נקודת

הדים ותגובות

מוצא לתנועה היא, שאנחנו שרויים, כפי שזה היה מספר פעמים בתולדות ישראל, במשבר גורלי של האומה, שבו עם ישראל מפולג בין יהודים המקיימים עול תורה ומצוות לבין יהודים, שפרקו מעליהם עול תורה ומצוות, וההיסטוריה של העם היהודי בדור הבא או אולי בעוד מספר דורות תעמוד בסימן המאבק הזה . . .
. . . אינני רואה בתנועה אפילו שמץ של הבנה לבעיה הגורלית הזאת של העם היהודי.

אני חוזר לצד פרקטי, לתיקונים, שהם מציעים בקשר לרבנות, ובהם הם חוזרים תמיד על הטענה: מוסד בלתי-מפלגתי. בלתי-מפלגתי זו הונאה עצמית, אף-על-פי שאני יודע ממגע אישי עם כל האנשים הטובים בתנועה זו, שהם מדברים בכנות גמורה, אבל הם מרמים את עצמם. מה זאת אומרת בלתי-מפלגתי? הרבנות (ואנו צריכים לדון על כך מבחינה קונסטרוקטיבית) איננה מוסד מפלגתי, אלא מוסד ממלכתי, זהו משרד של מדינת ישראל, ששולטת בו מפלגה מסוימת כמו בכל משרד אחר, כיוון שהמשרד במדינה הזאת זוהי קונפדרציה של אוליגרכיות מפלגתיות, שמחלקים ביניהם את הדיבידנדות של העסק הנקרא מדינת ישראל. זוהי הדיבידנדה, שנפלה בחלקה של מפד"ל, וזה לא ייתכן אחרת . . .

. . . אתם רואים, שגישתי אחרת לגמרי מזו, שמתגלמת באותה תנועה. ואם אסכם, אינני מתנגד למה שהתנועה אומרת, אלא אני אומר, שמה שהיא אומרת זה לא עניינה של תנועה דתית, כאן חסר העיקר.

ש א ל ה : באיזו דרך . . . אתה רואה את תחיית ההלכה?

ת ש ו ב ה : אינני רואה כל דרך לדבר זה, כיוון שהיהודים המוחזקים כדתיים אינם מעוניינים בכך, ולכן אין שום דרך. והמסקנה היא, שייתכן והיהדות תתחסל תוך דור או דורותיים, ואיני רואה זאת כסכנה, שעומדת בפתח. אני חושש מאוד, שכבר עברנו את סף הפתח הזה.

ס י י מ נ ו : במציאות הקיימת היום במדינה אתה רואה את קיומה של התנועה החדשה כברכה?

ת ש ו ב ה : אני רואה אותה כברכה לבטלה. חסרים בה היסודות התנועתיים, ומבחינה מעשית היא נדונה לכישלון, כיוון שבמסגרת השירותים של מדינה חילונית אין אפשרות לתקן דבר גדול או קטן במציאות הדתית.

עם סגירת הגיליון הגיעה לידינו החוברת מס' 244—245 של 'עמודים', ובה דין-וחשבון מלא מן המועצה הי"ג של הקיבוץ הדתי בעין-צורים. להקמת 'התנועה ליהדות של תורה' הוקדש מקום ניכר בדברי החברים. בין ההחלטות יש לציין: 'הקיבוץ הדתי ייזום הידברות עם חוגים דתיים מאורגנים העומדים על בסיס של שמירת תורה ומצוות והמעוניינים לפעול למען הסברה דתית בדרכי נועם ובכיוון של מיתון הניגודים בין יהודים דתיים ללא-דתיים במדינת ישראל. מטרתה של הידברות זו צריכה להיות קידום ערכי היהדות במדינת ישראל, באמצעות הקמת ארגון גג'.
נגיב על הדברים הנ"ל בפרסומנו הבא.